

Svět Chrise Markera

Tato kniha není abstraktním pojednáním o čemsi neuchopitelném, jakkoli by k tomu mohla postava Chrise Markera svádět. Byť se určité konvence a metody v psaní o filmové historii a teorii povýšily na nezměnitelné zákony a čtenáři na ně hledí s jakousi pověřenou úctou, bylo třeba se jim na následujících stranách vyhnout. Marker nenáviděl usměrněné umění stejně jako usměrněné názory jakkoliv odborně se tvářící. Následující text proto dbá především na srozumitelnost, důvěryhodnost předkládaných informací a teprve na posledním místě v něm lze nalézt pokusy o novou interpretaci Markerova díla. Není nad upřímnost a poctivost ve vědeckém pojednání, což je již samo o sobě hodnotným vkladem. Je třeba předeslat, že také nebylo cílem obsáhnout celé dílo, ale pokusit se o systematické pojednání, které by nemělo strukturu sborníku nebo tematických celků, což je zatím případ většiny markerovských monografií.

Psát knihu o Chrisu Markerovi vždy představuje nebezpečí. Je známo, že se o něm málo ví. On sám byl zásadně proti publikacím, které by mohly být považovány za monografii o jeho tvorbě. Proto ani tato kniha nechce být vyčerpávajícím pojednáním o spisovateli, fotografovi, filmaři a cestovateli Chrisu Markerovi¹ - jejím cílem je přiblížit a zpřístupnit jeho dílo, aby se kolem něj nevytvořila zbytečná mlha intelektuální komplikovanosti. I přesto je to úkol obtížný, protože tento filmař se řadu let věnoval bourání hranic instituce zvané kinematografie a své tvůrčí úsilí soustředil především do galerií a muzeí. Nadále zůstává záhadou jeho život i většina jeho záměrů, což není nic podivného u někoho, kdo nikdy nepoužíval své občanské jméno a neustále si vymýšlel nové verze vlastního života. To je také do značné míry důvod, proč se vyhneme podrobnějšímu popisu jeho života. Některé detaily, okolnosti vzniku některých filmů jsme s autorem přímo konzultovali, ale už od začátku bylo jasné, že úsilí nesmí směřovat k odhalení záhad, které kolem sebe tak pečlivě budoval.

Problém začne už ve chvíli, kdy byl Chris Marker požádán o fotografii a posílal za sebe kresbu kocoura Guillaumea-v-Egyptě (Guillaume-en-Egypte) - viz fotografie. Nicméně, přistoupíme-li na tento druh komunikace, může se stát, že člověk získá i přesvědčivé a zajímavé informace. Nadále musíme ale bojovat s řadou protichůdných nebo nelogických informací

Guillaume-v-Egyptě na novoročním přání vytvořeném Chrisem Markerem.

1 | S oblibou sestavovatelé sborníků věnovaných Chrisu Markerovi vyjmenovávají, že je také cestovatel, videoumělec, kutil, básník atd., ale my se tomuto nekonečnému přiřazování profesí vyhneme, protože Marker je obtížně zařaditelný a taková akumulace povolání pouze odrazuje.

Fotografie Guillaumea-v-Egyptě spícího na klavíru.

a vůbec nejlepší řešení je přestat pátrat, zda byl synem amerického vojáka, zda se narodil v Mongolsku, nebo ve Francii, protože pak se konečně jeho život stane důležitý pouze tehdy, má-li přímý vztah k jeho dílu. A jako každá správná legenda se poté bude stejně vzpírat analýze a definici. Marker sám nebyl zdrojem informací, protože celý svůj život systematicky utíkal před novináři, televizí i rozhlasem. Marker byl instituce, stát ve státě. Tato kniha tedy nebude přísně metodologickou systematizací jeho díla, ale povzbuzením k tomu, aby se jeho dílo ke škodě všech neredukovalo jen na snímky *Rampa (La jetée)* a *Pařížský máj (Le joli mai)*. Budeme mluvit o výjimečné osobnosti, která i nadále zůstává inspirací pro řadu současných filmařů.

Henri Michaux měl údajně říct, že by se měla zbourat Sorbonna a na její místo postavit Marker. Tento výrok je oblíbený a často citovaný, ale nikdy není uvedeno, odkud pochází. Tak je to s většinou dalších odkazů. K Markerovi je třeba přistupovat jako k člověku 18. a 22. století zároveň. Je to sice klišé, jež se o něm tradovalo řadu let, ale neustále se ukazuje jako pravdivé. K tomu se pojí údajně Markerův výrok: „Zradil jsem Gutenberga kvůli McLuhanovi.“ Ale takových nedohledatelných výroků

existují v jeho případě desítky. V jedné z našich prvních korespondencí napsal:

„... Pokud jde o tu knihu, pak asi musím rezignovat na předem prohranou bitvu. Dlouho jsem se snažil uvést v život utopii, že opustím tuto planetu, aniž bych se stal námětem pro nějakou knihu. To už je ztracená věc. Co jsem jich už prolistoval (skutečně nemám čas na jejich čtení) a všechny se hemžily nepřesnostmi... Chci vás alespoň poprosit, abyste nevěřil ničemu v naprosto šílené knize chudáka Pourvaliho² (skutečně nevím, odkud se zrodila například výstřední legenda, že jsem byl parašutista...). Nemyslete si ale, že jsem zanevřel na autory, kteří mne umístili do tvrdých desek nějaké knihy. Většinou jde o velmi pochvalné texty. Problém je, že jsou také většinou až příliš inteligentní, takže všechny ty myšlenky mne často ani ve snu nenapadly a po čase začíná být takové čtení únavné. Já bych si přál nechat diváka, aby se ocitl sám tváří v tvář filmu a vytvořil si své vlastní legendy. Asi tedy chápete, že setkání se mnou by vám moc nepomohlo...“³

Když jsem ho po diskusi o jeho oblíbeném filmu *Až přijde kocour* přesvědčil, že česká kniha u Chrisu Markerovi chce být více faktickým průvodcem a nechá divákům prostor pro vytvoření vlastních legend, dospěli jsme ke stavu, který komentoval následovně:

„Oceňuji vašeho sportovního ducha, a tak mi můžete položit jakoukoli doplňující otázku. Já se prostě jen obávám, že na většinu z nich nebudu znát odpověď.“⁴

Takže stejně jako u ostatních autorů markerovských monografií i zde nakonec převážilo přesvědčení, že pokud budou texty na následujících stranách spojitými nádobami, které by měly být především iniciací do velmi rozsáhlého díla Chrise Markera, bude to samo o sobě úspěšné dosažení vytyčeného cíle.

Možná je třeba si položit otázku, proč tedy psát o Markerovi, když se tomu tak brání? Jeho audiovizuální dílo je naprosto klíčovým referenčním bodem při studiu dějin umění a samozřejmě zvláště kinematografie. Při bedlivém sledování vlastně velmi detailně mapuje technologický vývoj v kinematografii a vůbec další nové technologie až po internet. Navíc inicioval nebo se spolupodílel na řadě důležitých filmů jiných filmařů. Nicméně bylo

2 | Marker má na mysli knihu *Chris Marker*, kterou napsal v té době doktorand na Paris III Sorbonne Nouvelle Bamchade Pourvali a vydaly ji *Cahiers du cinéma* v ediční řadě *Les petits Cahiers* v roce 2003. Skutečně je to snad jediná kniha, která velmi sebevědomě popisuje Markerův život, což bylo hned zpočátku podezřelé.

3 | Elektronická korespondence z 29. ledna 2007.

4 | Elektronická korespondence z 6. února 2007.

Portrét Chrise Markera
od Wima Wenderse.

by příliš domýšlivé myslet si, že lze vysvětlit jeho filmy, fotografie nebo texty. Mnohem smysluplnější je nabídnout souhrn utříděných informací, jejichž konvolut by měl ušetřit čas a námahu potenciálním zájemcům o Markerovo dílo, kteří se nebudou muset brodit nepřehledným množstvím dat a údajů, místo aby se rovnou nechali unášet vlastními legendami.

Kniha je tedy složena z textů, které chronologicky mapují Markerovu tvorbu, přičemž nejde v žádném případě pouze o filmové analýzy. Dle povahy jednotlivých filmů a dějinných údobí, do nichž spadají, jsme se rozhodli zaměřit se spíše na vysvětlení historických souvislostí, jinde má zase větší prostor analytický přístup. Dále jsou do knihy zařazeny studie z univerzitního časopisu *Théorème*⁵, který Marker nejméně očerňoval a spíše doporučoval. I tyto texty jsou ovšem doplněny komentářem, aby bylo zřejmé, proč byl zrovna vybrán daný konkrétní text. Bohužel Chris Marker nedovolil překlad téměř žádného ze svých výjimečně inspirativních textů. Nakonec svolil pouze k překladu dvou scénářů k imaginárním filmům *Amerika v říši snu* a *Soy Mexico* a také k imaginárnímu dopisu *Mariovi*, který se týká období politického filmu a Skupin Medvedkin. Na základě srovnání několika filmografií a po konzultaci s Markerem byla sestavena komentovaná filmografie. Snad by mohla být do určité míry i rychlým vodítkem pro výběr filmů pro potenciální zájemce. Problémem ovšem zůstává fakt, že Marker o vět-

5 | Dubois, Philippe (ed.). *Théorème 6. Recherches sur Chris Marker*. Paris: Presses Sorbonne Nouvelle, 2002. 198 s.